

Per què la tradició filosòfica catalana és tan poc coneguda entre nosaltres? Per què la filosofia catalana ha estat sovint allunyada dels avenços del coneixement científic? Quin ha estat el ressò d'aquests progressos en les formulacions de la filosofia contemporània? Vet aquí una sèrie d'interrogants als quals ens donà resposta el professor Josep Ferrater Móra en una entrevista per a (ciència) feta a Sitges en el marc de la present edició de la Universitat Internacional Menéndez Pelayo.

(ciència):— Professor Ferrater Móra, aquest any heu obert el curs a la Universitat Menéndez Pelayo de Sitges. Més enllà del contingut de la vostra conferència (publicat a (ciència) n.º 21), ¿quin ha estat l'esperit de la proposta que feu per una nova universitat?

J. Ferrater:— La universitat, la institució anomenada universitat, és evidentment necessària i indispensable a tots els països, no es pot suprimir i dissoldre com una sèrie d'institucions d'investigació de docència. Al meu entendre, la reforma universitària no es pot fer simplement a base de decrets sinó que s'ha de fer segons models i exemples que poden ser universitaris o no. Em sembla que institucions com l'Institut Max Planck de Berlín, l'Institut of Advanced Studies de Princeton o el Center of Behavioural Studies de Stanford són institucions que han influït sobre les universitats, no són universitats però han representat un cert model. Si no hi ha aquests models la universitat té el perill de continuar enquiolsada. És a dir, que la universitat no s'ha de modificar per mitjà de decrets sinó per mitjà de models, d'exemples. No sé si estic equivocat però em sembla que aquesta universitat pot ser també un model d'aquest tipus. La meua idea era intentar una modificació universitària mirant quines són les coses que es poden canviar però no dient: "miri: tal i tal cosa s'han de canviar seguint tal o tal decret".

(ciència):— El nostre país no tan sols viu

força d'esquena a la nostra ciència sinó també ignora moltes coses de la tradició filosòfica catalana. ¿Podríeu parlar-nos en tenint present l'interès per la ciència que va tenir algun dels nostres filòsofs, com ara David Garcia-Bacca?

J. Ferrater:— Hauré de repetir una mica el que ja he dit altres vegades en altres indrets i és que l'anomenada filosofia catalana no es caracteritza per cap sèrie de posicions ideològiques —hi ha hagut i hi ha filòsofs d'orientacions molt diverses—, sinó més aviat es caracteritza per un cert estil, per una manera de fer, de pensar que desprenen una certa modèstia, no és retòrica, no solament en l'expressió, sinó també en les coses que es volen fer, un esperit de col·laboració... en fi, certes característiques que al meu entendre l'apropen a l'esperit científic que també és, o hauria de ser, esperit de col·laboració, esperit d'obertura, modèstia i sentit comú. Em sembla que això ha estat bastant característic del pensament català dels segles XIX i XX, que són els únics en els quals ens podem fixar. Hem esmentat una persona, David Garcia Bacca, que evidentment és la persona que aquí va cultivar més la filosofia de la ciència, i voldria afegir el doctor Ramon Turró, perquè m'agrada referir-me a ell ja que a vegades ha estat massa oblidat, el qual va ser, a començaments de segle, una de les poques persones que va lligar filosofia amb ciència, una de les coses que no s'ha fet gaire i que convindria desenvolupar. No sé quina és la situació actual en aquest aspecte, però em temo molt que

no hi ha un lligam massa fort entre les dues manifestacions.

(ciència):— Creiem que la vostra por és justificada. Per això mateix, vós que heu hagut de fer la major part de la vostra carrera als Estats Units, on s'han creat i s'han expressat els principals corrents del pensament, ¿podríeu dir-nos com us ha influït la filosofia de la ciència?

J. Ferrater:— La pregunta és complexa i la resposta haurà de ser una mica esquemàtica. Em sembla que l'evolució del pensament o del treball, de l'obra d'una persona, està determinada en gran part no per l'estil, que gairebé sempre és el mateix, sinó per circumstàncies exteriors. Quan jo estudiava aquí, a la Universitat de Barcelona, el que predominava era la filosofia alemanya, la fenomenologia, etc. Vaig canviar bastant, ho he de reconèixer, pel fet d'anar als Estats Units i trobar-me amb altres corrents de pensament que eren coneguts aquí igual que a l'Amèrica Llatina però que no hi eren vius, no hi eren treballats. Des d'aquell moment m'he orientat bastant primer sobre qüestions primològiques i sobre filosofia de la ciència, encara que no pugui dir que en sigui un especialista, en el sentit que ho és Ulises Moulines, que és un filòsof de la ciència molt respectable i ha fet coses de molt interès, però evidentment jo crec que no es pot fer filosofia sense lligar-la amb certs resultats científics, amb certs mètodes científics.

JOSEP FERRATER MÓRA

SOBRE CIÈNCIA I FILOSOFIA

Abans deia que, i aquesta idea no és original meva sinó que és de Quine, que la relació entre filosofia i ciència és la relació entre dues activitats que estan situades a diversos nivells de desenvolupament. És a dir, la filosofia són problemes que es plantegen en certs nivells teòrics de la ciència. No en tots. En el 90% dels casos, el científic no necessita la filosofia, pot treballar perfectament en el seu laboratori sense ella, però arriba un cert moment que inevitablement s'ha de plantejar problemes que ja han estat plantejats pels filòsofs. En tenim exemples ben clars. Avui dia, el cas de la biologia, en el cas de l'evolucionisme, es discuteixen entre els anomenats essencialistes i els anomenats poblacionistes. En el cas de la física encara es discuteix si la interpretació de l'escola de Copenhagen és acceptable o no, si el teorema de Von Neumann talla tota opció a la veritat, etc. Els científics dels darrers trenta anys han fet filosofia, i filosofia molt interessant, el que passa és que l'han feta amb un altre vocabulari. Ja és hora que els filòsofs s'ajuntin amb els científics perquè moltes vegades el que passa és que quan el científic fa filosofia, no té un cert hàbit que el filòsof adquireix. De fet l'únic avantatge que té el filòsof sobre el científic és que té un cert hàbit de pensar, la resta està a favor del científic. Ara, això només es podrà aconseguir amb una col·laboració entre els dos. Naturalment, el filòsof no pot conèixer la ciència, la ciència és un animal immens.

Parlem de la ciència. Aquí tenim la vostra revista, (ciència), i quan hi veiem el contingut copsem la complexitat i l'heterogeneïtat dels temes que s'hi tracten, i aleshores haurem de preguntar-nos per què de tot això se'n diu ciència? Jo crec que se'n diu ciència no tant pels continguts sinó per una certa manera d'enfocar els problemes. Perquè pels continguts hi ha coses no necessàriament lligables, fins i tot dins d'una teoria o dins d'una disciplina hi ha coses que no són lligables. ¿Com lliguem, per exemple, teoria de la relativitat amb mecànica quàntica? ¿Com podem lligar, doncs, problemes físics

amb problemes sociològics, amb problemes matemàtics? De manera que quan parlo de la relació entre filosofia i ciència, no parlo dels continguts, sinó de l'actitud, d'un cert mètode, del rigor, l'esperit analític, etc.

(ciència):— El desenvolupament de la biologia dels darrers decennis ha produït un gran impacte en els diferents corrents de pensament. ¿Quins aspectes d'aquest impacte destacaríeu?

J. Ferrater:— L'impacte del qual em parlo es pot dividir en dues parts. Una és la teòrica. L'impacte de les noves descobertes, especialment el descobriment del codi genètic, la biologia molecular, sobre tot el camp de la biologia, ha estat enorme. L'altra part és l'aspecte tecnològic, la manipulació genètica, etc. Són dues coses diferents.

L'impacte sobre l'un no és el mateix que l'impacte sobre l'altre. Un impacte que pot tenir la biologia molecular és l'impacte, per exemple, sobre explicacions de la teoria de l'evolució, que fins ara no han estat lligades.

L'altre impacte és de caràcter social, i pot plantejar problemes morals. Jo no sé si aquestes discussions de tipus moral no arriben fins a extrems excessius i la gent té molta tendència a extrapol·lar i de la manipulació genètica passa immediatament a construir un ésser humà amb cap i peus que ens ha d'entrar per aquesta porta. Em sembla que hi ha molt a fer abans d'arribar a aquestes conseqüències. La gent ja pensa que aquestes conseqüències poden ser molt lamentables sense que s'hagin desenvolupat encara les condicions tècniques.

(ciència):— Avui dia hi ha biòlegs, com Monod o Jacob, que, molts cops, deixen un moment de banda la ciència i s'endinse en la reflexió filosòfica. Sembla, però, que els filòsofs no hagin tingut l'interès recíproc per la biologia com l'han tingut, per exemple, per la física...

J. Ferrater:— El que ha passat, em sem-

bla que és el següent: la física ha estat la ciència model en els darrers tres-cents anys. Per consegüent, tota la filosofia que s'ha fet orientada cap a la ciència, ho ha fet cap a la física. Fins i tot avui dia encara es considera la física com a ciència model des del punt de vista teòric i des del punt de vista de la possibilització de la ciència. El filòsof que s'interessa per la ciència té propensions lògiques, té interès lògic i té interès de veure com es pot traduir lògicament totes les proposicions científiques. La biologia fins fa relativament poc no s'havia desenvolupat en forma que es pogués tractar formalment i lògicament. Es va fer un intent fa vint anys per la formalització de la biologia, però es va fer en un moment inadequat, abans de tot el desenvolupament de la biologia molecular. A mi em embla que això és degut a l'estat en què es troba la ciència. La biologia es troba en uns moments en els quals, efectivament, la conversa entre filòsofs i biòlegs pot ser interessant. Però fins ara no havia passat això. Almenys si ho comparem amb el que havia passat amb la física. Crec que és la situació històrica de desenvolupament de la ciència la que condiciona aquesta relació o manca de relació.

(ciència):— Sembla que torni a treure el cap una certa onada anticientífica, fruit, segurament, de certs usos de la ciència. Tanmateix, la ciència ha de seguir determinant un paper peoner. Com veieu aquest fenomen contradictori?

J. Ferrater:— Fa bastants anys vaig publicar un llibre titulat *L'home a la cruïlla* on donava una idea que aleshores era bastant acceptada. Deia que la ciència és neutral, que tot depèn de la forma com s'utilitza la ciència. Després s'ha anat desenvolupant la idea que la ciència no és neutral. Durant un temps vaig pensar que potser no, però ara torno a pensar que la meua idea originària és veritat, que la ciència és neutral. Tot depèn del que es faci amb la ciència. Ens pot portar a grans catàstrofes, però també l'agricultura ens podria portar a grans catàstrofes. Des

Josep Ferrater i Móra (Fotografia:
Anna Boyé)

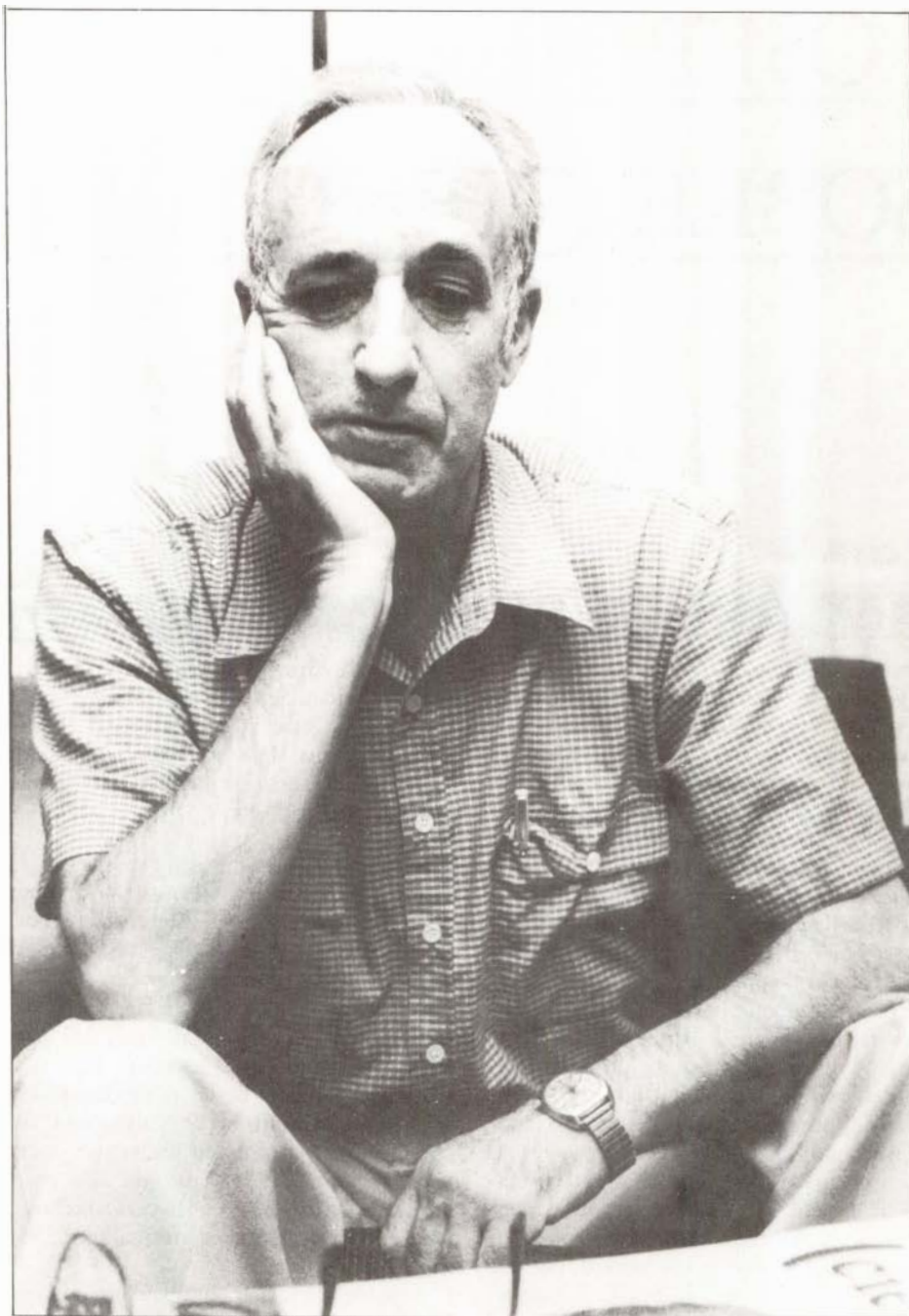
48 (744/Volum 2/desembre 1982)

del moment en què l'home es va convertir en home agrícola es va començar a deteriorar el medi ambient. No hi ha cap dubte. De fet, avui dia encara passa en regions sud-africanes que en gran part tots els problemes que tenen és que necessiten cultivar-se agricolament.

Passa el mateix amb la física. El fet del desenvolupament de l'energia nuclear és evidentment molt seriós perquè per primera vegada en la història de la humanitat hi ha la possibilitat que aquesta sigui destruïda nuclearment. Però no podem pas tornar enrera. L'únic que es pot fer és enfrontar-se amb aquest problema i veure què es pot fer. De la mateixa manera que hi ha molts científics que treballen amb crèdits militars, també hi ha molts científics que s'han agrupat i publiquen el "Bulletin of Atomic Scientists", els quals són els més determinats contra el mal ús de la força nuclear. Jo crec que si hi ha alguna cosa a fer, no és abans de la ciència sinó després de la ciència, i no en contra seu. Passa el mateix que amb la tècnica, on els defectes i els problemes no són deguts tant a la tècnica sinó a la insuficient realització de la tècnica. Molts dels problemes que presenta la tècnica, l'única manera de resoldre'ls és *tècnicament*. Per exemple, com resoldrem el problema de la pol·lució atmosfèrica? Es pot dir: és molt fàcil suprimir les fàbriques, els automòbils, etc. i el resoldrem. És veritat, si decidim tornar endarrera, tornem-hi, però ben endarrera. No solament hauríem de suprimir la societat industrial, sinó també la societat agrícola. Hem de convertir-nos en societat de caçadors i de recollidors. L'única possibilitat que hi ha, si no és aquesta del retrocés, és la de procedir tècnicament fins a l'extrem. No hi ha altra solució.

(ciència):— Hem rellegit el vostre assaig recentment reeditat *Les formes de la vida catalana*, que vàreu escriure ja fa uns anys. Què hi afegiríeu o hi suprimiríeu ara?

J. Ferrater:— Aquest assaig del qual em pregunteu està complementat per altres

assaigs. Tots aquests són escrits en diferents períodes i en tots ells es manifesta una tendència. En el primer assaig es manifestava una tendència molt abstracta. Recordo que Salvador Giner m'havia dit, amb un esperit crític molt raonable, que aquest primer assaig era massa abstracte, que seguia molt el model de Weber de tipus ideal. Jo li vaig dir que sí, que efectivament així era i que en això consistia el seu defecte. Per tant, aquest assaig s'ha de completar, no per canviar les seves idees, sinó per fer-les més concretes, enfocant-les amb un esperit més històric, més sociològic, que és el que he intentat fer en altres assaigs escrits al llarg del llibre. De tota manera, jo no hi modificaria res, no en el sentit que sigui veritat, sinó en el sentit que el que s'ha de fer és afegir-hi estudis de caràcter sociològic i de caràcter històric que donin més llum sobre la qüestió. Ara, jo no sóc historiador sinó filòsof i el que puc fer és una mena de descripció d'ideal, en el sentit weberian de la paraula.

(ciència):— Quina seria la radiografia del moment present del pensament filosòfic

català. ¿Quina és la vostra opinió del seu estat de salut?

J. Ferrater:— Jo això ho conec poc, només conec les coses que veig quan vinc aquí, que són realment insuficients. Tanmateix el meu tipus de pensament és bastant diferent del de la gent que formen el Col·legi de Filosofia, però no som incompatibles. Penso que la gent del Col·legi de Filosofia fan una tasca que és molt interessant i que s'ha de seguir fent. Però hi trobo a mancar —i no ho dic perquè vosaltres sigueu de la revista (ciència)— el desenvolupament de l'aspecte científic en la filosofia catalana. Per això m'he referit abans a Turró, que a mi em sembla un model en aquest sentit. Hi ha molt a fer i trobo que, en aquest aspecte, el treball del Col·legi és defectuós, encara que en els altres, ho trobo perfectament bé. En un dels meus recents llibres, *De la matèria a la raó*, si es mira l'índex hi ha molts més científics que filòsofs. I no ho vaig fer a consciència! Va sortir així d'una forma perfectament natural.